

بررسی شیوه‌های خلق کاراکتر برای مسکات با رویکرد هویت ایرانی

دکتر نسرين صدقیان حکاک*

شیما اثنی عشری**

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد تحت عنوان بررسی کارکرد مسکات با رویکرد نشانه‌شناسی در عرصه‌های مختلف گرافیک می‌باشد که در دانشگاه هنر و معماری پارس به انجام رسیده است.

چکیده

پیشرفت روزافزون دانش فناوری و علم دیجیتال و کاربردش در زندگی روزمره‌ی بشر، یکی از علل تغییرات عظیم فرهنگی در کشورها است. ورود فرهنگ‌های بیگانه و تغییر نوع زندگی مانند پوشش و تغییر نگرش نسبت به مسایل پیرامون مانند صحبت کردن و نوع رفتار، همگی از دستاوردهای دانش فناوری هستند. در برخی از عرصه‌های گرافیک شاهد کاراکترهایی هستیم که با کپی برداری و نسخه برداری مستقیم از نمونه‌های خارجی صورت گرفته است و به نوعی نمایشگر یک نوع سطحی‌نگری و بی‌توجهی نسبت به هویت ایرانی و هنر ایرانی است. یکی از بزرگترین مشکلات معرفی شخصیت عدم وحدت بصری در هویت‌سازی است. در واقع تجمیع نظر و اندیشه در طراحی کاراکترهایی با هویت ایرانی وجود ندارد. این عدم هماهنگی در طراحی باعث نوعی پراگندگی در سطح سلیقه و سواد بصری مخصوصاً نیروی جوان شده است که به بی‌هویتی تصویری دچار می‌باشد. در نتیجه شکست را به همراه دارد. علل شکست مسکات عدم

znhakkak@gmail.com

Shimaasnaashari7845@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۶/۰۱

مدرس دانشگاه فنی شریعتی

** کارشناسی ارشد ارتباط تصویری،

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۳/۲۰

هماهنگی شخصیت با فضای اطرافش، عدم وجود استراتژی‌های در پخش‌های مکرر و نداشتن دانش کافی اینماتورها در بخش هویت‌یابی، از دیگر نقایص محسوب می‌شود. این پژوهش با روشی توصیفی، تحلیلی، از طریق منابع اسنادی و مشاهده به بررسی هویت ایرانی در شخصیت‌پردازی می‌پردازد و معرفی شیوه‌های مختلف شخصیت‌پردازی سعی می‌کند در طی آن، طراحی کاراکتر را از یک موضوع ساده و فانتزی (استیکرها) و الگوبردار از منابع خارجی در طراحی گرافیک امروز ایران، به تصویری نمادین و پیام‌رسان با تاکید بر هویت ایرانی از نظر پوشش و فرم، ارتقاء می‌دهد.

واژگان کلیدی: هنرهای تجسمی، هویت، هویت ملی، هویت ایرانی، شخصیت‌پردازی

مقدمه

امروزه به مجموعه‌ای عظیمی از هنرها، که حس بینایی را تحریک می‌کنند، هنرهای تجسمی یا Visual Arts یا هنرهای بصری نیز گفته می‌شود. قابلیت تجسم، شکل‌پذیری و دیده شدن، خصوصیت بارز هنرهای تجسمی است. نقاشی، مجسمه‌سازی و معماری، تا قبل از قرن ۱۹ میلادی، هنرمندانی که در این رشته‌ها مهارت داشتند را به عنوان هنرمند تجسمی می‌شناختند. پس از ابداع عکاسی، هنر گرافیک و تصویرسازی به طور کل تغییر کرد و یکسری آثار جدید هنری را به وجود آورد. با پیشرفت تکنولوژی و توسعه فناوری، خلاقیت‌ها شکوفا شد و شیوه‌های گوناگونی از هنر ابداع شد. امروزه هنر تجسمی به طور کلی دگرگون شده و مرزهای سنت و مدرنیته در هم ادغام شده است. در جامعه کنونی در ظاهر هویت و فرهنگ‌های مختلف جهان به نوعی با هم درآمیخته شده، به نظر می‌رسند ولی در واقع در رقابت خاموش هستند تا خود را برترین هویت معرفی کنند که بیان این معرفی، در حوزه‌های مختلف علوم از جمله هنرهای تجسمی به شکل قدرتمندی در حال انجام وظیفه است. هر منطقه‌ای دارای هنر مخصوص به خود است که نشانه و هویت آن منطقه را به لحاظ آیین و دین و فرهنگ و غیره... به نمایش می‌گذارد. هنرهای تجسمی مناسبترین مکان و ملموس‌ترین بیان برای ارائه هویت ملی و بومی هر منطقه یا هر شخص می‌تواند باشد. هویت به معنی «چه کسی بودن» است. که از نیاز طبیعی انسان، به شناخته شدن و

شناسانده شدن به چیزی یا جایی برمی آید. این حس تعلق، بنیادی ذاتی در وجود انسان دارد. برآورده شدن این نیاز، «خودآگاهی» فردی را در انسان سبب می‌شود و ارضای حس تعلق میان یک گروه انسانی، خودآگاهی جمعی و مشترک یا هویت بومی یا ملی آن گروه انسانی را تعیین می‌کند. لذا هویت در قالب فردی و ملی قابل تعریف است. هویت فردی شامل ویژگی‌های شخصیتی یک فرد است که این ویژگی‌ها موجب تمایز او از دیگری می‌شود. در حقیقت ابعاد مختلف شخصیت یک فرد، هویت آن فرد را مشخص می‌کند. می‌توان هویت را معنای وسیعتری از شخصیت‌پردازی اطلاق کرد. سرزمین ما ایران دارای هویت‌های بصری متعددی در زمینه‌های گوناگونی است که تا حدودی به جهانیان معرفی شده است. از اینرو در ارائه هویت و شناساندن هویت ایرانی تا حدودی راه را پیش رفته‌ایم. اما در حوزه کاراکترهایی با هویت ایرانی پژوهش‌هایی کمتری به نسبت سایر علوم صورت گرفته است. هویت ایرانی ناب و خالص است. دارای یک منشاء آرامش درونی و ذاتی است که نشانی از آیین خداپرستی در همه‌ی زمان‌ها دارد. دارای راوی بدون زبان است که قادر به سخنگویست. این ویژگی‌های منحصر بفرد در آثار هنرهای تجسمی ایران زبانزد جهانیان است. بطور مثال کاراکترهای نقاشی شده شاهنامه فردوسی که هر کدام بطور کامل شخصیت‌پردازی شده و جداگانه دارای هویت کاملاً ایرانی هستند. قهرمانان و بدخواهان و حیوانات و درختان همگی دارای خصیصه‌ی هویت ایرانی بودن هستند. در این پژوهش که به هویت و شخصیت‌پردازی ایرانی تکیه دارد سعی می‌شود تا به ابعاد وسیعتری نسبت به موضوع هویت و ابعاد شخصیت‌پردازی ایرانی در خلق کاراکتر پرداخته شود و مروری اجمالی در زمینه‌های کاربردی آن دارد.

بیان مسئله

از دوران باستان آدمی از شمایل حیوانات، اشیاء و انسان، نشانه‌هایی برای خود برمی‌گزیده و تصویر آنها را بر مهرها، سکه‌ها، ظروف و پرچم‌ها نقش می‌کرده است. هر کدام از آن نقش‌ها معانی خاصی برای اعضای یک گروه، قبیله و طایفه داشت. با گذشت زمان و دگرگونی نسل‌ها و نژادها همچنان آن الگوها مورد استفاده هستند. امروزه در عرصه گرافیک و تبلیغات استفاده از نماد

و شمایل و جانبخشی به آن و با هدف گذاری و پردازش شخصیت و تقویت خصوصیات نمادها و شمایلها با مفهوم کاراکتری شخصیت پردازشی شده‌ایی روبرو هستیم که به آن مسکات گفته می‌شود. خلق مسکاتی موفق ملزم شناخت دقیق روش‌های کاراکترسازی است. کاراکتر مرحله‌ی قبل از مسکات است که باید دقیق و بدون هرگونه کپی برداری ریختی از دیگر کاراکترها انجام شود. منتهی مراتب استفاده از کاراکترهای بیگانه در ایجاد و خلق کاراکترهای تبلیغاتی و فرهنگی در جامعه‌ی ما بسیار نمود دارد. به مراتب شاهد حذف هویت ناب ایرانی هستیم و با توجه به ادامه‌ی این مسئله، روز به روز شاهد انحطاط سواد بصری در هنرمند ایرانی خواهیم بود.

پیشینه‌ی پژوهش

پژوهش‌های معدودی به بررسی خلق کاراکتر پرداخته‌اند. اغلب مقالات ارائه شده ضمن اینکه دارای انسجام اطلاعات علمی بوده است ولی بیشتر در زمینه‌ی خلق کاراکترهای تبلیغاتی-تجاری متمرکز بوده است و توجه آنها بیشتر معطوف به قابلیت و نمود عینی و ذهنی تصویری کلیشه‌ایی از کاراکتر می‌باشد و تأکیدی بروی شخصیت پردازشی که کلید اصلی موفقیت کاراکتر است با هویت ایرانی به همراه مولفه‌های ایجاد و خلق کاراکتر نشده است. امینی (۱۳۹۳) به بررسی شاخصه‌های خلق شخصیت تبلیغاتی ایرانی پرداخته است که تأکید بروی وجهی تبلیغاتی کاراکتر دارد و تأکید بر تقویت نمادهای بصری و کلیشه‌های رفتاری را دارد. مزارعی (۱۳۹۵) به بررسی مسکات و نمود انسان‌انگارانه پرداخته است. تأکید بر نظریه پردازان و تحلیل یافته‌های بروان و گاتری مقاله ارائه می‌دهد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع تحقیق کیفی است و به صورت توصیفی-تحلیلی انجام شده است. نحوه‌ی جمع‌آوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و مشاهده‌ی اسناد تصویری و انجام شده در بین کاراکترهایی که طراحان ایران آنان را خلق نموده‌اند انجام شده است.

مقدمه

هنرهای تجسمی که به آن گاهی هنرهای بصری یا دیداری نیز گفته می‌شود، آن گروه از هنرهای مبتنی بر طرح است که مشخصاً حس بینایی را هدف قرار می‌دهند. هنرهایی چون نقاشی، خوشنویسی، مجسمه‌سازی، طراحی، عکاسی، گرافیک، طراحی صنعتی، معماری و طراحی داخلی و همچنین هنرهای مشتق از آن‌ها از این دسته‌اند. هنرهای تجسمی با هنرهای نمایشی، شنیداری و کلامی و دیگر انواع هنر متفاوت است، هر چند این تقسیم‌بندی چندان محکم نیست. در حال حاضر و در کاربرد کنونی، هنرهای تجسمی شامل هنرهای زیبا و هنرهای کاربردی است و هنرمند تجسمی به شخصی اطلاق می‌گردد که در زمینه هنرهای زیبا، هنرهای دستی و هنرهای کاربردی فعالیت می‌کند. مبانی هنرهای تجسمی را می‌توان به قواعد درک زبان و ابداع در هنرهای تجسمی و بصری تعبیر کرد. هنرهای تجسمی دارای ابعاد وسیعی از هنرها را شامل می‌شود. زندگی انسان بر اساس ارتباط‌هایش با جهان پیرامون شکل می‌گیرد. زبان وسیله ارتباطی بسیار مهمی برای انسان‌هاست اما فقط دانستن زبان و یا توانایی سخن گفتن برای ایجاد ارتباط میان انسان‌ها کافی نیست، بلکه برخورداری از قوه شنوایی و دانستن کلمات مشترک نیز لازم است. با این حال گاه دو یا چند نفر که از زبان مشترکی برخوردارند منظور یکدیگر را به درستی متوجه نمی‌شوند. به همین دلیل شناختن زبان و قواعد هنرهای تجسمی می‌تواند زبان مشترکی میان جمع وسیعی از مردم جهان را شامل شود. طرز صحیح بکاربردن نشانگان هویتی نیز می‌تواند نقش بسزایی در میان‌ایفا کند. به این لحاظ که بدون وجود زبان حقیقی سخنگو، هنرها، خود به بیان هویت و شخصیت ذاتی خود پردازند.

مفهوم هویت و مولفه‌های هویتی

هویت چیست؟

هویت یعنی آنچه موجب تشخیص فرد می‌شود. پیداست که واژه هویت، حقیقت، چیستی و هستی را می‌رساند. اصل این واژه عربی است و از کلمه هو به معنی او، ضمیر غایب اخذ شده و از این ضمیر لفظ مرکب «هو، هو» ساخته شده است که اسم مرکب الف و لام دار است و به معنی اتحاد

بالذات یا با انطباق بالذات است. بنابراین، هویت هر پدیده‌ای بیانگر هیئت و ماهیت وجودی آن ذات است. (الطایی، ۱۳۹۶، ۳۴)

آنچه موجب شناسائی شخص باشد یا ورق، هویت، شناسامه، هویت عبارت از حقیقت جزئی است یعنی هر گاه ماهیت با تشخص لحاظ و اعتبار شود هویت گویند و گاه هویت به معنی وجود خارجی است و هویت گاه بالذات و گاه بالعرض است. هویت در واقع مجموعه‌ای از نگرش‌ها، ویژگی‌ها و روحیاتی است که یک فرد را از دیگران متمایز می‌کند. هویت انسانی، مقوله‌ای اجتماعی است. همه انسانها به هنگام تولد، فارغ از اینکه در کجای زمین به دنیا می‌آیند و یا متعلق به چه قومی و قبیله‌ای هستند، دارای ویژگی‌های یکسان انسانی، در میان انواع موجودات زنده هستند و هیچگونه تفاوت ماهوی با یکدیگر ندارند؛ بنابراین، مقوله هویت انسانی که در دوران رشد و تکوین انسان در جامعه شکل می‌گیرد، کاملاً اجتماعی و جامعه‌شناسانه است و ربطی به خون و نژاد و رنگ پوست و... ندارد.

هویت اجتماعی انسان، از پنج مؤلفه پیروی می‌کند. به زبان دیگر، بر پایه پنج مؤلفه تأثیرگذار، شکل می‌گیرد؛ ۱- عوامل جغرافیایی و اقلیمی، ۲- عوامل سیاسی و تاریخی، ۳- عوامل اقتصادی و معیشتی، ۴- عوامل فرهنگی، ۵- مؤلفه‌های تربیتی.

ریشه‌های بنیادی هویت ملی

«هویت ملی به معنای احساس تعلق و وفاداری به عناصر و نمادهای مشترک در اجتماع ملی (جامعه کل) و در میان مرزهای تعریف شده سیاسی است. مهمترین عناصر و نمادهای ملی که سبب شناسایی و تمایز می‌شوند، عبارتند از: سرزمین، دین و آئین، و آداب و مناسک، تاریخ، زبان و ادبیات. مردم و دولت در درون یک اجتماع ملی میزان تعلق و وفاداری اعضا به هر یک از عناصر و نمادهای مذکور احساس هویت ملی آنها را مشخص می‌سازد.» (یوسفی، ۱۳۸۰، ۵). در ادامه به هویت ملی می‌توان مجموعه جغرافیا و حیات وحش و هنر را نیز اضافه کرد. در یک تقسیم‌بندی می‌توان هویت ملی را به چند وجه تقسیم کرد:

۱. خانواده
۲. زبان
۳. دین و آئین

۴. زادگاه و سرزمین ۵. تاریخ و هنر ۶. ایدئولوژی، سنت‌ها و ارزش‌ها
۷. باورها و رفتارها ۸. دانش و فنون
۹. خودآگاهی و خودیابی که از نحوه ترکیب مولفه‌های پیشین پدید می‌آید.
به بیانی دیگر هویت ملی از باز تولید و باز تغییر دائمی الگوی ارزشها، نمادها، خاطرات، اسطوره‌ها و سنت‌هایی که میراث متمایز ملت‌ها را تشکیل می‌دهند، است. هویت ملی مفهومی است که سعی می‌کند تعارضات موجود در هویت‌های گروهی را به نوعی کاهش داده و آنها را در ذیل یک هویت بالاتر یعنی هویت ملی همگرا سازد. از این‌رو هویت ملی در نهایت جنبه غالب و مسلط دارد و سایر خرده هویت‌ها در ذیل آن قرار می‌گیرند. برخی از تعاریف هویت ملی بر عناصر یکپارچه کننده واحد سیاسی مستقل تاکید دارند و آن را مجموعه‌ای از گرایش‌ها و نگرش‌های مثبت به عوامل و عناصر و الگوهای هویت‌بخش و یکپارچه کننده در سطح یک کشور به عنوان یک واحد سیاسی تعریف می‌کنند. امروزه می‌توان گفت هویت جای خود را به واژه‌ایی با عنوان کاراکتر داده است که می‌توان آن‌را از دستاوردهای اولیه هنرهای تصویری دانست. واژه کاراکتر Char.ac.ter در لغت‌نامه انگلیسی به فارسی تالیف دکتر عباس آریان‌پور کاشانی به معنای «نهاد، سیرت، منش، خوددرونی و وجه تمایز» است.

شخصیت‌پردازی

گزینش، کنار هم قرار دادن و مرتبط نمودن معنای شماری از شخصیت‌های تعریف شده عالم هستی با هم دیگر، در یک موقعیت بیانی است. شخصیت‌پردازی، ساختن و پرداختن خصوصیات درونی و بیرونی برای یک هویت است. شخصیت‌پردازی یکی از عناصر اصلی ادبیات و سینما نیز محسوب می‌شود، اما در ابتدا در خدمت تجسمی بوده است که برای اثبات این تاریخچه می‌توان به تصاویر کشیده شده روی دیوار غارهای کشف شده تکیه کرد. ممکن است شخصیت‌ها از طریق بیان اوصافشان، اعمال یا سخنانشان، افکارشان یا فعل و انفعالاتشان در برخورد با شخصیت‌های دیگر معرفی شوند. بطور کل می‌توان این برداشت را نمود که کاراکترها، بعد از تولد در ذهن خالقشان برای بیان هدفی به بیرون از ذهن راه پیدا کرده‌اند. در زمینه‌ی

شخصیت‌پردازی در ادبیات و تصویرسازی‌های کهن جهان، «شاهنامه‌ی فردوسی» را باید اثری دانست که در قالب‌های رایج زمان خود، برای نخستین بار موفق به آفرینش شخصیت‌های داستانی پخته شده است. بسیاری از کاراکترهای داستان‌های شاهنامه، چون «رستم»، «سیاوش»، «کیکاووس»، «گرگین»، «سودابه»، «سیندخت»، «هژیر» و «اسفندیار»، به معیارهای شخصیت‌پردازی در حوزه ادبیات و هنر امروز جهان بسیار نزدیک هستند. در شاهنامه تماماً با تصویرسازی‌هایی روبرو هستیم که ناخودآگاه ذهن بصورت آنی، آن را تجسم کرده و می‌سازد. از رنگ لباس‌ها و چهره‌ها گرفته تا فضاها و خشم و شادی تماماً جز به جز دارای تصویرسازی ذهنی نویسنده است.

ابعاد شخصیت‌پردازی در ذهن طراح

بررسی «ابعاد» یک شخصیت، یعنی اقدام نمودن به بررسی همه‌جانبه‌ی شخصیتی که می‌خواهیم به علل وجودی و کارکردی آن پی ببریم، و برای این که این تحقیق و بررسی جامع و کامل باشد، لاجرم باید از زوایا، مناظر و دیدگاه‌هایی متعدد و متفاوت به شخصیت بنگریم. این زوایا و دیدگاه‌ها همان جوهری هستند که ما آنها را «ابعاد شخصیت‌پردازی» مختلف می‌نامیم. همواره زمانی که از ابعاد شخصیت سخن به میان می‌آید، از سه بعد «جسمانی، روانی و اجتماعی» یاد می‌شود و گاهی به این سه، ویژگی «اعتقادی» نیز اضافه شده است، اما به گمانم در بررسی‌ای جامع‌تر و کامل‌تر، دست کم می‌بایستی یک بعد دیگر را نیز به این‌ها افزود و آن بعد «دراماتیک» یا نمایشی شخصیت است.

در شخصیت‌پردازی با سه بعد مواجه هستیم:

الف) شخصیت‌پردازی اجتماعی (ب) شخصیت‌پردازی روانی (ج) شخصیت‌پردازی فیزیکی (جسمانی)

الف) شخصیت‌پردازی اجتماعی

این بعد از شخصیت‌پردازی به لحاظ جایگاه و مرتبه در جامعه است. حال این مرتبه می‌تواند جایگاه یک رئیس یا آشپز یا ورزشکار و... با قالب انسانی یا حیوانی و گیاهی و بی‌جان (مانند عروسک‌های انیمیشن) باشد. (تصویر ۱ و ۲) در این بعد از شخصیت‌پردازی کاراکتر در موقعیت فضای کاری یا زندگی قرار داده و به معرفی آن پرداخته می‌شود تا مخاطب جایگاه وی را درک کند.

تصویر ۱- سوباسا اوزارا در کارتون سریالی فوتبالیستها

تصویر ۲- لینگوینی پسر آشپز معروف در کارتون موش سرآشپز

ب) شخصیت‌پردازی روانی

این بعد از شخصیت‌پردازی بسیار حائز اهمیت است. به این لحاظ که این بعد می‌تواند کاراکتر را به محبوبیت مورد نظر برساند و مخاطبان کثیری را مجذوب خود کند. از آنجایی که در دوران کودکی این جمله بسیار بیان می‌شود که از روی ظاهر کسی نباید قضاوت کرد و باید دید رفتار و

کردارش چطور است این بعد از اهمیت بیشتری برخوردار می‌شود. خندان و شاد، بازیگوش، منزوی و گوشه‌گیر، متفکر، آرام، منطقی و غیرمنطقی، قهرمان یا ضد قهرمان و یک کاراکتر معمولی و عادی باشد همگی از جمله خصوصیات رفتاری و ذاتی است که مربوط به شخصیت‌پردازی روانی می‌شود. (جدول ۱)

جدول ۱- شخصیت‌های متفاوت با کاراکترهای معروف

خندان و شاد	بازیگوش	خسیس و دست‌ودلباز	منزوی	متفکر	آرام	منطقی	غیرمنطقی	قهرمان	ضدقهرمان
سیندرلا	پینوکیو	عمیر اسکروج و زی‌زی گولو	بلدر ژبتو	ایکیوسان	پرین	حنا دختری در مزرعه	آناستازیا و کریزیلا خواهرای سیندرلا	زورو	گروهیان گارسیا

ج) شخصیت‌پردازی فیزیکی

این بعد، وجه جسمانی شخصیت را معرفی می‌کند و خود به دو بعد کوچک‌تر تقسیم می‌شود.

اندام‌شناسی (Physiology)   چهره‌شناسی (Physiognomy)

اندام‌شناسی (Physiology)

در اندام‌شناسی ویژگی‌هایی همچون: جنسیت، وزن، چاقی و لاغری، بلندی و کوتاهی، پیری و جوانی، معلولیت‌ها و نواقص بدنی، برجستگی‌های ظاهری مانند: دستان بزرگ داشتن یا ناخن‌های بلند داشتن و از این قبیل ویژگی‌ها، و حتی کیفیت صدا و نحوه راه رفتن و خصوصیات مشابه دیگر مربوط به اندام‌شناسی است. بطور می‌توان در تفاوت میان خلق شخصیت و شخصیت‌پردازی فیزیکی و حتی نوع صحبت کردن آنها عنوان نمود. کاراکترهای انیمیشن مینیون‌ها است. انیمیشن «مینیون‌ها»، تمرکز فیلم بر روی خدمتکاران کوچک و زرد رنگ است. با توجه به بُعد اجتماعی

این کاراکترها متوجه این شدیم که در این انیمیشن به همه‌ی مشاغل روز دنیا اشاره شده است و حتی با توجه به شکل ظاهری متفاوت این کاراکترها ولی دارای شخصیت هستند. (تصویر ۳)

تصویر ۳- شخصیت‌های انیمیشن مینمون‌ها

چهره‌شناسی (Physiognomy)

ویژگی‌های مربوط به چهره‌شناسی از قبیل: زشتی و زیبایی، سیاهی یا سفیدی، رنگ چشم‌ها و موها، شکل صورت مثلا گرد، بیضی، مثلثی، کشیده یا کوتاه بودن، شکل بینی، ابروها، لب‌ها و نواقص صورت مانند نداشتن دندان‌های پیش، نداشتن یک چشم و غیره و خلاصه هر آنچه مربوط به چهره و کیفیت و زیبایی آن می‌شود. بطور مثال برای می‌توان به زشتی و زیبایی صورت اشاره کرده که بطور مستقیم در کارتون دیو و دلبر شاهد آن بوده‌ایم. که زیبا به دخترکی روستایی با قلبی مهربان القا می‌شود و زشت به شاهزاده‌ایی که اسیر یک جادوی قدیمی بود و به یک دیو زشت تبدیل شده بود. (تصویر ۴) در بسیاری از کارتونها جدا از صورت زشت و زیبای، معمولا بعضی از کاراکترها نقص عضو هم داشته‌اند. (تصویر ۵)

تصویر ۴- کارتون دیو و دلبر

تصویر ۵- دزد دریایی در اغلب کارتون ها

شیوه‌های شخصیت‌پردازی

همان‌طور که ذکر شد، خصوصیات شخصیتی یک کاراکتر بسیار مهم و البته تاثیر گذار می‌باشند. برای پیاده‌سازی این خصوصیات، باید ابتدا شخصیت کاراکتر به صورت کلی مشخص شده باشد و سپس بر اساس این شخصیت طراحی کاراکتر شروع شود. ابعاد مهمی که می‌تواند در حیطه‌ی شیوه‌های شخصیت‌پردازی کمک حال طراح باشد شیوه‌های دیگری است که به شخصیت‌پردازی مستقیم و غیر مستقیم شناخته می‌شوند.

شخصیت‌پردازی مستقیم یا صریح

خالق شخصیت، صریحا از طریق راوی یا خود شخصیت یا شخصیت دیگری به مخاطب می‌گوید که آن کاراکتر چه ویژگی‌هایی دارد. در معرفی مستقیم کاراکتر، خالق شخصیت رک و صریح با

شرح یا با تجزیه و تحلیل، می‌گوید که شخصیت او چه جور آدمی است و یا به طور مستقیم از زبان شخص دیگری در طی معرفی، شخصیت اصلی را نشان می‌دهد. در این شیوه‌ی شخصیت‌پردازی، راوی یا خالق برای معرفی شخصیت، او را مستقیماً نشان می‌کند و در هر جایی که هست چون فقط می‌خواهد شخصیت را تعریف کند، بدون لحاظ کردن جایگاه او، ویژگی‌های درونی و برونی شخص مورد نظر خود را تعریف می‌کند. در این شیوه خالق معمولاً با کلی‌گویی، تعمیم دادن و تیپ‌سازی، فرد مورد نظر را به مخاطب معرفی می‌کند.

شخصیت‌پردازی غیرمستقیم یا ضمنی

مخاطب باید خودش با توجه به افکار شخصیت، افعالش، سخنانش (کلماتی که کاراکتر برای صحبت کردن انتخاب می‌کند یا حالتی که صحبت می‌کند)، ظاهر فیزیکی‌اش، عادات و رفتار و اطوار متمایز شخصی و فعل و انفعال شخصیت با شخصیت‌های دیگر (عملی که شخصیت در قبال شخصیت‌های دیگر انجام می‌دهد و عکس‌العملی که شخصیت‌های دیگر در قبال او انجام می‌دهند) من جمله واکنش‌هایی که شخصیت‌های دیگر به شخصیتی که در نظر داریم انجام می‌دهند، ویژگی‌های شخصیت را استنتاج کند و شخصیت را بشناسد.

خالق یا طراح از طریق رفتار، اندیشه‌ها، گفتار و حتی نام شخصیت اطلاعاتی را به طور غیرمستقیم در اختیار خواننده قرار می‌دهد، از آن‌جا که انگیزه و هدف شخصیت‌های داستانی بر ما پوشیده است، حتی گاه بر خود شخصیت‌ها هم پوشیده فرض می‌شود. ولی این قسمت‌های نهفته در رفتار نشان داده می‌شود. عمل کسی که در داستان دروغ می‌گوید، یا جنایت می‌کند، از روانی آشفته و صدمه دیده حکایت می‌کند که خود می‌تواند علل متفاوت داشته باشد. در این گونه داستان‌ها ممکن است نویسنده هیچ‌گاه نگوید که این شخصیت داستان، فردی قاتل یا دروغ‌گوست و لازم هم نیست که بگوید، اما با اولین دروغ یا اولین جنایت بر ما به درستی روشن خواهد شد که با چه نوع شخصیتی مواجه ایم. این شخصیت‌ها در اعمالی که انجام می‌دهند، درون خود را نشان می‌دهد. روح و انگیزه و روان افراد تنها را اعمال به خصوص نشان داده نمی‌شود، بلکه در جزئیات رفتار و گفتار خود را نشان می‌دهند که با دقت و موشکافی می‌توان به آن‌ها پی‌برد. در روش

شخصیت‌پردازی غیرمستقیم، نویسنده با عمل داستانی، شخصیت داستان را معرفی می‌کند و ما از طریق افکار، کردار و گفت و گوهای خود شخصیت او را می‌شناسیم. در این شیوه، شخصیت داستان اگر مغرور و خودخواه باشد، نویسنده نمی‌گوید این شخصیت دارای چنین خصلتی است، بلکه با رفتار و گفتاری که از شخصیت در داستان سر می‌زند خواننده به خصلت‌های او پی می‌برد. در معرفی غیرمستقیم، نویسنده صفات و خصوصیات او را غیر مستقیم نشان می‌دهد. در شیوه‌ی غیرمستقیم معمولاً زاویه‌ی دید راوی محدود است. در این شیوه که با جزءنگاری مثل توجه با ناخن‌های فرد، یک خال کوچک، حالت انگشت‌ها و نظایر آن‌ها - سروکار دارد، جزء، دلالت بر کل می‌کند. از کشیدن انگشت‌ها و به اصطلاح «شکستن» آن‌ها می‌توان به شخصیت عصبی و ناراحت فرد پی برد. برای شخصیت‌پردازی غیر مستقیم از این عوامل می‌توان یاری و سود جست: رفتار و اعمال، گفت و گو، نام، قیافه‌ی ظاهری، توصیف، جریان سیال ذهن ساختن یک کاراکتر زمان بسیاری زیادی برای توسعه شخصیت و طراحی نیازمند است. بریف نویسی از ابتدای طراحی کاراکتر می‌تواند کمک شایانی را به طراح کند تا طبق برنامه‌ریزی و هدف خود کاراکتر را خلق کند. قبل از شروع، یک سری نکات وجود دارد که به طراح در خلق کاراکتر کمک فراوانی می‌کند و طراح می‌تواند با استفاده از این نکات و دمیدن آن در روح کاراکتر به نتیجه مطلوب‌تری برسد. مطلب آخر " برای هویت‌سازی ایرانی و باور آن به مخاطب، باید راه‌های مختلف شخصیت‌پردازی را بطور دقیق مطالعه نمود و بررسی کرد، کاراکتر می‌تواند زشت، زیبا، پیچیده یا ساده، خوب یا بد باشد. جذابیت کاراکتر باعث می‌شود که به آن نگاه کرده و دنبالش کنید. این جذابیت باید در شخصیت کاراکتر نیز باشد، تا بیننده آن کاراکتر را قوی، قابل باور و جذاب بداند.

هویت ایرانی در خلق کاراکتر

از دیدگاه احمد اشرف مفهوم تاریخی هویت ایرانی در نهضت‌های قومی، سیاسی و دینی دوران ساسانیان شکل گرفت و در دوران اسلامی با فراز و نشیب‌هایی پایدار ماند و در عصر صفوی تولدی دیگر یافت و در عصر جدید به صورت هویت ملی ایران متجلی شد. هویت ایرانی به علت موقعیت خاص جغرافیایی از سه حوزه تمدنی ایرانی، اسلامی و غربی تأثیر پذیرفته است. هویت

ایرانی ناخودآگاه، یادآور هنر ایرانی با رنگهای سرزنده و شاد و نقاشی‌های میناتور با فضای دلنشین آن روزگار است. شخصیت‌ها، رنگها و فضاها حاکم بر تصویرسازی‌ها و نقاشی‌ها منحصر بفرد همگی زیر چتر هویت ایرانی قرار می‌گیرند. یکی از راه‌های تداوم بخشیدن و بیشتر شناساندن هویت هنری ایرانی به جهانیان پژوهش و تحقیق در زمینه هویت و شخصیت هنری ایران می‌باشد. از راه‌های دیگر می‌توان به خلق و ایجاد کاراکترهایی با هویت ایرانی اشاره کرد. کاربرد و کارکرد کاراکترها می‌تواند در زمینه‌های مختلف گرافیک و اعم از انیمیشن، کمیک استریپ، لوگو و مسکات (فرهنگی، ملی، ورزشی، آموزشی، تجاری، نظامی) و غیره... باشد. داشتن هویت و فرهنگ ایرانی برای شخصیت‌های ایرانی از سه جنبه اهمیت دارد، چون «همه شخصیت‌های تبلیغاتی بر دست کاری ماهرانه‌ای از کلیشه‌ها بنا شدند و کلیشه‌ها تاثیر نافذ و متقاعدکننده‌ای دارند که طی تکرار تقویت می‌شود و.. می‌تواند تفکرات و عملکرد افراد جامعه را تحت تاثیر قرار دهد (Phil. lips, 1996, 154). نمود و نمایش هویت ایرانی در کاراکتر می‌تواند دستاوردهای نوینی را به همراه داشته باشد که تاثیرش ممکن است تا سالها بروی مخاطبان آن شخصیت، بماند. هویت یک کاراکتر ایرانی با مشخصه‌هایی از قبیل رفتار، منش، پوشش، زبان و نوع بیان باید تداعی کننده‌ی هویت کامل و ناب ایرانی باشد. این هویت می‌تواند در شخصیت‌های گوناگونی ظاهر شود. نظیر انسان حیوان و گیاه نمود کند. طراحی یک کاراکتر در ابتدا ممکن است بسیار ساده به نظر بیاید؛ اما وقتی موضوع عمل به میان می‌آید دشواری طراحی کاراکتر خود را به نمایش می‌گذارد. زمانی که یک کاراکتر طراحی می‌شود، باید قادر به انجام انواع حرکت‌ها و گرفتن حالت‌های مختلفی باشد. قبل از هرگونه اقدام به خلق و ایجاد کاراکتر باید هویت آن کاراکتر مورد مطالعه وسیعی قرار گیرد. به این لحاظ که دارای تاثیرگذاری قوی و در نهایت ماندگاری آن شخصیت در ذهن مخاطب است این ماندگاری با حرکت و تداوم بصری شکل می‌گیرد برای مثال یک کاراکتر ماندگار نه تنها باید بتواند بنشیند، حرکت کند، لبخند بزند، عصبانی شود و بسیاری از حرکات و حالات را به خود بگیرد، و مانند یک موجود زنده فعال و تاثیر گذار باشد اما باز این تمام ماجرا نیست. بلکه باید یک کاراکتر دارای شخصیت مشخصی باشد. ممکن است شخصیت یک کاراکتر خشن، مهربان، عصبی، شاد، ناراحت باشد. موضوع نمایش خصوصیات شخصیتی در

طراحی یک کاراکتر امری بسیار مهم است. مخاطب باید بداند با چه نوع شخصیتی سر و کار دارد. اینها تنها بخشی از مواردی است که در طراحی یک کاراکتر باید در نظر گرفته شوند. اما در نهایت چیزی که مطرح است باور مخاطب شخصیت است آیا شخصیت خلق شده توانسته است بخوبی مخاطب را جذب کند؟ آیا توانسته است پیام خود را منتقل کند؟ آیا برای مخاطب تداعی کننده ی یک یار دیرین و آشنا را دارد؟ جواب همه این سوالات در گرو هویت یابی و هویت سازی صحیح کاراکتر است که باید توسط خالق آن صورت پذیرفته باشد. البته مبحث هویت یابی برای یک شخصیت داستانی یا تبلیغاتی تا زمانی اهمیت دارد که در جهت انتقال بهتر پیام، مخاطب پذیری و ایجاد جذابیت های بصری و محتوایی بیشتر برای تبلیغات شخصیت محور باشد و در عملکرد معرفی و نمایش شخصیت خدشه ای وارد نکند.

نتیجه گیری

انسان موجودی است تأثیرپذیر و متغیر، که هرگاه در شرایط جدیدی قرار گیرد بلافاصله خود را با آن وفق می دهد. با توجه به شرایط دنیایی که در آن زندگی می کنیم و ویژگی های این جهان، می بینیم که همواره در حال تغییر و تحول است. پس اگر قرار باشد انسان از تمامی این تغییرات تأثیر بپذیرد، هویت واقعی خود را از دست می دهد. جهانی شدن یکی از مهم ترین مسائلی است که امروزه ذهن بسیاری از اندیشمندان و دانشمندان سیاسی، اقتصادی و سایر علوم را به خود معطوف کرده است. ابعاد مختلفی که این پدیده نوظهور دارد، باعث شده که درک درست و صحیحی از این موضوع، مشکل و دشوار باشد و نتوان تعریف روشنی از آن ارایه داد. تبعاتی که جهانی شدن به همراه دارد، تأثیرات مختلفی است که بر کشورها و جوامع بشری میگذارد. تأثیرات بسیاری در زمینه اقتصادی، سیاسی، فرهنگ و دین و سایر زمینه های دیگری که ممکن است کم و کوچک شمرده شوند لیکن آثار عمیق و قابل توجهی را در پی خواهد داشت. هویت ارتباط مستقیم با جهانی شدن دارد و معرفی هویت به جهان می تواند عملکرد و بازتاب های متفاوتی را بهمراه داشته باشد. هویت می تواند به وسیله عوامل مختلفی به وجود بیاید. مثلاً جنگ ها و حوادث ناگوار که در یک جامعه رخ می دهد، می تواند در سرنوشت جامعه و نسل های آینده آن سرزمین

دخیل باشد و فرهنگ‌هایی که از یک تمدن یا جامعه به تمدن و یا جامعه دیگری وارد می‌شوند، می‌توانند هویت ساز باشند. عموماً ملت‌هایی که دارای فرهنگ غالب هستند با استفاده از قدرت و یا غلبه سیاسی سعی در تحمیل فرهنگ خود می‌نمایند که اینرا تهاجم فرهنگی می‌گویند. فرهنگ‌های مغلوب عموماً متعلق به جوامع ضعیفی هستند که از رشد لازم برخوردار نمی‌باشند. توجه به هویت ایرانی و بازتولید آن در تمامی عرصه‌ها می‌تواند در تاثیرگذار باشد در این میان هنر تنها ابزاری برای انسان معاصر است که به معرفی و گسترش هویت ملی در عرصه‌های متفاوت پردازد و می‌تواند در مدت زمان کوتاهی با تاثیرگذاری بسیار روی مخاطبان خود به بازآفرینی و گسترش فرهنگ ایرانی در ایران و جهان پردازد. استفاده از نمادها و نشانه‌های ایرانی در طراحی کاراکترها، مخصوصاً کاراکترهای حیوانات و جانوران و گیاهان ایرانی که نژادشان در حال نابودی است و یا استفاده از فضا سازی مجموعه‌های تصویری که هویت ایرانی و زندگی مردمان این مرز و بوم را نشان دهد شاید تنها راه مبارزه با هجوم پسااستعمارانه فرهنگ بیگانه است. تاکید بر هویت‌سازی ایرانی یا همان هویت ملی است که در حوزه‌هایی از قبیل هنر، فرهنگ، اجتماع، سیاست، امنیت و حتی اقتصاد نقش تعیین کننده‌ای دارد. هویت ملی را به عنوان احساس تعلق و تعهد نسبت به اجتماع ملی و کل جامعه‌ای که فرد در آن عضویت دارد، باید دانست. باید به باور درونی دست یابیم که هویت سازی ایرانی در نظام آموزشی کشورمان از دوران ابتدایی نقش موثر داشته باشد.

منابع

- الطایبی، علی، (۱۳۹۶)، بحران هویت قومی در ایران، شادگان، تهران.
- یوسفی، علی، (۱۳۸۰)، روابط بین قومی و تاثیر آن بر هویت ملی اقوام در ایران، فصلنامه مطالعات ملی، شماره ۸، سال دوم، تابستان، تهران.
- میرصادقی، جمال، (۱۳۸۵)، عناصر داستان، تهران: سخن، چاپ پنجم.
- Phillips-Barbara j -1996-Defining trade characters and their roles in American popular

پی نوشت

مسکات: برگرفته از یک لغت فرانسوی «Mascoto» به معنای سحر و افسون و شانس آوری است. یک شخصیت یا هویتی است که سازمان‌ها و شرکت‌ها برای معرفی و ارتباط بیشتر خود با مخاطب انتخاب می‌کنند.

Archive of SID